

Paragraf Türlerinin Öğretimi Sürecinde Yazma Becerilerine İlişkin Bilişsel Süreçlerin Geliştirilmesi: Bir Eylem Araştırması

The Development Of Cognitive Processes In Writing Skills Through The Teaching Process Of Paragraph Types: An Action Research

Mehmet Tok

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü

İlk Kayıt Tarihi:03.06.2014

Yayına Kabul Tarihi:03.12.2014

Özet

Yazma becerisi, birçok bilişsel süreci barındıran çok yönlü ve karmaşık bir alandır. Ülkemizde yazma becerilerine ilişkin alan yazın incelendiğinde ilk, orta ve lise öğrenimlerinde öğrencilerin düzeylerine uygun bir eğitim verilebildiğini söyleyebilmek mümkün görünmemektedir (bkz. Coşkun, 2011; Çiğci, 2006; Yıldız,2010; Tok ve Ünlü, 2013). Cümle, paragraf ve metin düzeyinde birçok sorun yaşayan öğrencilerin sorunlarından biri de paragraf yazmada kendini göstermektedir (Coşkun, 2011). Bu çalışmada, alan yazında yer alan farklı paragraf türlerinin öğretimi yoluyla öğrencilerin bilişsel becerilerine verilen katkının ortaya konulması amaçlanmıştır. Eylem araştırması şeklinde desenlenen ve 14 hafta (28 saat) süren bu çalışmaya, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nde öğrenim gören I. sınıf 36 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın verileri, öğrencilerle odak grup görüşmesi, öğretim üyeleri ile görüşme, öğrencilerin yazılı anlatımları, öğrencilerin çalışma kâğıtları, öğrenci günlükleri, araştırmacı günlüğü olmak üzere 6 farklı veri toplama aracından elde edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yapılarak kategoriler oluşturulmuştur. Uygulama öncesinde yapılan odak grup görüşmelerinde, öğrencilerin önceki öğrenim hayatlarında paragraf düzeyinde bir eğitim almadıkları ve nitelikli paragraf analizlerinin yapılmadığı dolayısıyla da öğrencilerin lisans öğrenimine paragraf yapısını bilmeden geldikleri ortaya çıkmıştır. Uygulama sürecine ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde paragraf düzeyinde eğitimin verilmesi, süreç temelli yazma yaklaşımının uygulanması, elektronik ortamlarda yazılması ve yazma konularının hayatla ilişkilendirilmesi kategorileri ön plana çıkmıştır. Çalışma, öğrencilerin yazma ile düşünme arasındaki ilişkiyi fark edebildiklerini, okuduklarını daha iyi anlamaya başladıklarını, basit konularda derinlemesine düşünebildiklerini, analiz etme, sıralama ve karşılaştırma becerilerini daha etkin bir şekilde kullanabildiklerini ortaya koyması bakımından önemlidir. Öğrencilerin, paragraf türlerine ilişkin gerçekleştirilen bu öğretimle yazmaya karşı olumlu tutum geliştirdikleri de günlüklerine yansımıştır.

Anahtar Kelimeler: yazma eğitimi, paragraf yazma, paragraf türleri, bilişsel süreçler

Abstract

Writing skills is a multifaceted and complex area consisting of many cognitive processes. It is not possible to say that teaching writing skills is in accordance with learners' education levels studying at primary, secondary and high schools in our country (see. Coşkun, 2011; Çifci, 2006; Yıldız, 2010; Tok & Ünlü, 2013). One of the problems of the students who have problems in sentence, paragraph and text level is reflected in paragraph writing (Coşkun, 2011). In this study, it was aimed to reveal the contributions to the cognitive skills of students through teaching different types of paragraphs that are included in the literature. The participants of the study, which was designed as action research and lasted 14 weeks (28 hours), are 36 1st grade students studying at Çanakkale Onsekiz Mart University, Department of Turkish Education. The research data were collected through 6 different data collection tools including focus group interviews, interviews with instructors, students' writing papers, students' worksheets, student diaries and researcher diary. The obtained data were formed under categories by administering content analysis. In the focus group interviews that were carried out before the treatment, it was revealed that the students had not been instructed in the paragraph level in their previous educational process and paragraphs had not been analyzed in a qualified way, thus, the learners had come to the undergraduate education without knowing paragraph structure. Students' opinions regarding the treatment process put forward the themes of teaching in the paragraph level, the application of a process-based writing approach, writing in electronic settings and the association of writing topics with life. The study is important in that learners have realized the relationship between thinking and writing, they have begun to better understand what they read, have thought in-depth on simple issues, have developed skills regarding analysis, sequencing and comparison. Students' positive attitude towards writing through this teaching method regarding paragraph types has been also reflected in their diaries.

Keywords: *teaching writing, paragraph writing, paragraph types, cognitive processes*

1. Giriş

Yazma ile düşünme arasında sıkı bir ilişki vardır. Bireylerin duygu ve düşünce yoğunluğu hissettiklerinde çoğu zaman kalemi ellerine aldıkları görülür. Ayrıca yazarların, bir konuda yazmaya başlayınca farklı düşünceler üretilebilme imkânının doğması yazma ile düşünmenin sıkı ilişkisine işaretler. Bu nedendir ki yazma ile düşünce arasındaki yakın ilişki dil kurslarında yazmayı değerli bir konuma yükseltir (Raimes, 1983: 3). Ülkelerin gelişmişlik oranları ile yazılı eserlerinin sayıları arasında da bir bağ kurabilmek mümkündür. Ülkemizin bilimsel yayın performanslarına bakıldığında Avrupa ülkelerinin çok altında kaldığı açık bir şekilde görülmektedir. Türkiye Avrupa Birliği ülkeleri arasında yapılan bilimsel yayın ve atf sıralamasında alt ülkelerin bulunduğu grupta yer almaktadır (Al, 2012). Yazar toplumlar ya da fertler daha çok düşünmekte ve düşüncelerini paylaşmakta, dolayısıyla bu durum fikirlerin olgunlaşmasına zemin hazırlamaktadır. Düşüncelerin yazı ile kayıt altına alınması bilginin birikimi ve ilerlemesi bakımından da oldukça önemlidir.

Fulwiler (2002: 32), yazma ile düşünce arasındaki ilişkinin iki açıdan ele alınabileceğini belirtir. Yazma, bir yandan düşüncelerimizin görülebilir olmasını, geliştirilme-

sini, sınırlandırılmasını, değiştirilmesini bazen de bazı fikirlerin dışarıda tutulmasını sağlar. Fikirlerin yazılı olmak suretiyle akılda kalmasından daha önemlisi düşünceler, yazılı olmadığı için geliştirilememektedir. Dolayısıyla düşüncelerimizi görmek yazmakla mümkün olmaktadır. Yazma ile düşünce arasındaki ikinci ilişkisi ise yazmanın yeni düşünceleri harekete geçirmesidir. Bir kelime, bir cümle ya da bir paragrafın yazılması diğer kelimeleri, cümleleri ya da paragraflara zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle yazarak ilerleme bir keşfetme eylemi olarak görülür.

Yazma ile düşünme ve dolayısıyla başarı arasında bir ilişkinin olduğu Temur (2001) tarafından da ortaya konmuştur. Temur çalışmasında, ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin yazılı anlatım beceri düzeyi ile okul başarıları arasında anlamlı ve doğrusal bir ilişki bulunduğunu tespit etmiştir. Buradan hareketle öğrencilerin yazma becerilerinin geliştirilmesi aynı zamanda onların düşünme biçimlerini de geliştirecek; sınıflama, sıralama, analiz ve sentez gibi bilişsel basamakları işletmelerini sağlayabilecektir. Bu bakımdan yazma becerileri ana dil eğitimi içinde önemle üzerinde durulması gereken bir alan olarak yer tutmaktadır.

Yazma Eğitiminde Düzeyler

Bireylerin ve toplumların gelişiminde, milletlerin kültürlerinin aktarımında ve medeniyetlerinin inşasında temel bir rol oynayan yazma becerisi ancak eğitim yoluyla etkili bir biçimde kazandırılabilir. Zorunlu eğitimi tamamlamış bireylerden işlevsel okuryazar olmaları, yani günlük hayatlarında gereksinim duydukları okuma ve yazma eylemlerini gerçekleştirebilmeleri beklenir (Yalçın, 2002). Bu nedenle, yazma etkinlikleri aracılığı ile bireyin hayatta karşılaşabileceği metinleri oluşturabilmesini sağlamak üzere işlevsel (kullanılabilir) metin türlerinin öğretimi yapılır. Örneğin 1926 İlk Mektepleri Müfredat Programı'nda "*Özellikle son iki sınıfta öğrenciye senet, mektup vb. türlerde de yazı yazma öğretilmelidir.*" şeklinde yer alan, ders işlenmesinde uygulanacak esaslara ilişkin 6. madde bireyi hayata hazırlama ilkesinin bir göstergesidir. Böylece bir birey, temel düzeyde yazma becerilerini kazanmış olarak eğitim sisteminde hayata aktarılacak olacaktır.

Temel düzeyde bir bireyin okuryazar olabilmesi öğrencinin cümle, paragraf ve metin düzeylerinde bir olayı, düşünceyi tutarlı bir şekilde açıklayabilmesi ve anlatabilmesi ile mümkün olabilir. Trafik kazasında veya başka bir olayda tutanak oluşturabilmesi; bir başvuru için dilekçe yazabilmesi; iş yeri için bir ilan metni kaleme alabilmesi vb. bireylerden zorunlu eğitimlerini bitirdiklerinde beklenen temel yazma becerileridir. Bu metin türlerinin yanında, öğrencilerin hayal güçlerini harekete geçiren, düşüncelerini etkili ve planlı bir biçimde açıklayan farklı türlerde nitelikli metinleri oluşturmaları beklenir. Üniversite düzeyinde ise öğrencilerin daha akademik metinleri oluşturabilmesi de gerekmektedir (Coşkun, 2011: 45).

Bireylerin düşüncelerinin öncelikle yapılandırılmasında, ardından iletilmesinde yazma becerileri önemli bir rol oynar. Sözlü dilden farklı olarak yazma, düşüncelerin daha planlı ve tutarlı olmasını, cümle yapılarının daha sağlam bir şekilde oluşturul-

masını, kelime seçimi ve üslubun okuyucuya ve metnin türüne göre ayarlanmasını gerekli kılar. Düşüncelerin metinsellik ölçütlerine bağlı olarak oluşturulması, yazma becerilerinin birçok bilişsel süreci içinde barındırmasını beraberinde getirir. Yazmanın bu yapısı bu beceri alanını süreç temelli ele almayı gerekli kılmının yanında yazılacak metnin tür bilgilerini de bilmeyi gerekli kılmaktadır.

Paragraf Türleri ve Düşünme İlişkisi

Yazma becerine yönelik verilen eğitimi cümle düzeyi, paragraf düzeyi ve metin düzeyi olmak üzere üç düzeyde ele almak mümkündür (Özbay, 2000; Coşkun, 2011). Paragraf, düz yazıda geniş bir konunun bir yönünü işleyip geliştiren ve kendi içinde bir bütünlük taşıyan cümleler topluluğu, bir metni oluşturan küçük birimlerdir (Coşkun, 2011: 54). Cemiloğlu (2009: 9) ise paragrafı kısaca “*uyumlu anlatım birliği*” şeklinde tanımlamıştır. Metni oluşturan bu parçaların; bir bütünlük taşıması, uyumlu olması ve konunun işlenişinde doğru bir biçimde konumlandırılması gerekmektedir.

Paragraf düzeyinde yazma çalışmaları yapılmadan metin düzeyine geçilmesi, düşüncelerin bir düzen içinde sıralanamaması, gerekli bilgiler ile gereksiz bilgilerin ayırt edilememesi sonucu tutarlı metinler oluşturulamamaktadır. Paragrafta tutarlılığın sağlanması için yazarın konu (topic), bakış açısı (controlling idea), ana fikir (main idea) ve destekleyici cümleler (supporting sentences) birimlerini bilmesi gerekmektedir.

Yazma alan yazını incelendiğinde birçok paragraf çeşidi ile karşılaşmaktadır. Özellikle bu paragraf çeşitleri bireylerin bilişsel süreçleri işletebilmesi bakımından oldukça önemli boşlukları doldurmaktadır. Bu paragraf çeşitleri, metin düzeyinde ele alındığında birçok bilişsel sürecin yazma aracılığıyla etkin olarak ortaya konabileceğini söylemek mümkündür. Ülper ve Uzun (2009), metin üretebilmek için konu ve okura ilişkin bilgiler yanında üretilecek olan metne ilişkin bilgilere de gereksinim duyulduğunu belirtmektedir. Bu nedenle üretilecek metinlerin paragraf düzeyinden başlayarak metne ilişkin bilgilerin verilmesi gerekmektedir.

Alan yazındaki paragraf çeşitleri incelendiğinde her bir paragrafın bazı bilişsel süreçleri harekete geçirmede önemli rol oynadığı görülmektedir. Günlük hayattaki düşünme biçimlerinin yazma alanına paragraflar aracılığı ile aktarılması o konuda derinlemesine ve ayrıntılı bir düşünme sürecinin başlamasını sağlayabilmektedir. Örneğin, “Bir iş görüşmesine nasıl hazırlanırsınız?” sorusu ile öğrencilerin konuşma sırasında belirttiği basamaklar sayılı iken yazma aracılığı ile öğrencilerin çok daha ayrıntılı bir düşünme sürecine girdiği görülmektedir. Yazmanın düşünme ile olan sıkı ilişkisi paragraf düzeyinde ele alındığında farklı konularda farklı bilişsel basamakların işletebileceği öngörülebilir. Paragraf çeşitleri ile hangi konuların hangi bilişsel süreçleri işletebileceği Tablo 1’de gösterilmiştir:

Tablo 1. Paragraf türleri, kullanımı ve içinde barındırdığı bilişsel süreçler

Paragraf Türü	Açıklama	Konu	Önemi	Bilişsel İşlemler
<i>Açıklayıcı/ Tanımlayıcı (Definition) Paragraf</i>	Bir deneme yazarken konumuza ilişkin olarak ilk paragrafta özel bir terim ya da kavram varsa onu açıklarız.	Dedikodu yapmanın toplumdaki etkilerini açıklayınız. İçli köftenin kültürümüzdeki yeri nedir?	Yazılacak konudaki kavramın temel özelliklerin bilinmesini ve okuyucuyla paylaşılmasını sağlar.	Tanımlama, terim ya da kavramın özelliklerini açıklama, analiz etme, inceleme, sınıflandırma.
<i>Betimleyici (Descriptive) Paragraf</i>	Bazı nesnelerin ya da kişilerin nasıl olduğu ya da görüldüğüne ilişkin izlenimleri açıklarız.	Bilgisayarınızda yer alan özellikler nelerdir? Yaşadığımız odayı betimleyiniz?	Hayatımızı çevreleyen kavramların, nesnelerin, kişilerin, olayların vb. gözlemlenmesi ve özelliklerinin farkına varılmasını sağlar.	(Tanımlama yapmaz) Betimleme, okuyucuya nesnenin özelliklerini gösterme, ayrıntıları fark etme, duyuları harekete geçirme.
<i>Süreç Analizi (Process Analysis) Paragrafı</i>	Hayat bir süreç içerisinde ilerler, yapılan işlerin aşamaları vardır. Çoğu zaman bir bilgi aktarımı sırasında bu paragraflar kullanılır.	Önümüzdeki hafta gideceğimiz bir iş görüşmesine nasıl hazırlanırız? Bilgisayara yeni bir program yüklemenin aşamaları nelerdir?	Öğrenciler, bu sürecin basamaklarını ayrıntıları ile düşünürler. (Öncelikle, sonra, üçüncü olarak, ayrıca, dahası, son olarak vb.)	Kronolojik sıralama, ana ve alt başlıklarla sınıflama, önemli olanı öne çıkarma, ayrıntıları fark etme.
<i>Benzetlik/ Zıtlık (Compare/ Contrast) Paragrafı</i>	İki ya da daha fazla nesne, kavram ya da olgunun benzeyen ya da farklı yönlerini ortaya koyarken kullanılır.	Babanız ile annenizin öne çıkan üç özelliğini karşılaştırınız. Daha önce yaşadığımız şehir ile şimdiki yaşadığımız şehri karşılaştırınız.	Hayatımızda sürekli daha iyi ve daha nitelikli olanı bulma ve ulaşma isteği vardır. İki nesne ya da kavramın aynı özelliği üzerinde ayrıntılı durulmasını sağlar.	Betimleme, ayrıntıları fark etme, listeleme, karşılaştırma, tartışma.
<i>Düşünce (Opinion) Paragrafı</i>	Bir konuda düşünmeye ve bir görüşe sahip olduktan sonra bu düşüncenin temellendirilmesinde kullanılır.	Sınıfta en sevdiğiniz arkadaşınızla oturmaya ilişkin görüşleriniz nelerdir? Okulda öğrencilerin telefon kullanabilmesi hakkındaki fikirlerinizi açıklayınız.	Düşünce paragrafında yazar okuyucusunu bu bakış açısına bağlı olarak ikna etmeye çalışır.	Açıklama, tespit etme, sorgulama, analiz yapma, yorumlama, değerlendirme, karşılaştırma, dikkat çekme, karar verme, ispat etme.
<i>Neden/Sonuç (Cause/ Effect) Paragrafı</i>	Bir etkenin doğurabileceği sonuçları ya da bir sonucu orta çıkaran etkenlerin ifadesinde kullanılır.	Uykusuzluğun ortaya çıkardığı sonuçları açıklayınız? Dersten kalmanın nedenlerini açıklayınız?	Olayların birtakım nedenlere bağlı olarak geliştiği ve bir olayın birçok sonuçları olabileceği üzerinde düşündürülür.	Analiz etme, sentez, değerlendirme, tahmin etme, sorgulama.
<i>Öyküleyici (Narrative) Paragraf</i>	Bir olay, bir anı anlatılmak istendiğinde kullanılan paragraftır.	Cuma okul çıkışı yaşadıklarınızı anlatınız? Daha önceki sınıf ortamınız hakkında bilgi veriniz?	Bu paragraflar özellikle eğlendirir ya da bilgi verir. Canlı bir dil kullanmaya imkân verir.	Kurgulama, sıralama, ayrıntıları fark etme, hatırlama, duyuları harekete geçirme.

Yazma becerisi, sadece motor bir aktivite olmanın ötesinde okuma becerisinden ayrılması mümkün olmayan, daha üst düzeyde ve daha karmaşık bir planlama gerektiren, zihinsel bir eylemdir (Ege, 2005). Tablo 1’de ifade edilen paragraf türleri, birçok

konuda ele alınarak öğrencilere yazdırılabilir. Hangi konuda yazdırılırsa yazdırılsın öğrenciler, birçok bilişsel sürecin basamaklarını kullanmak durumunda olacaktır. Yazma becerisi ile düşünce ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda bu paragraf türlerinin her biri ile farklı bilişsel becerilerin hareket geçirilebileceğini söylemek mümkündür. Bu nedenle, yazma derslerinin sadece yaratıcı yazma ve duyguları harekete geçirme şeklinde işlenmesi yerine farklı konularla ve farklı yöntemlerle öğrencilerin dikkatini çekebilene ve düşünme becerilerini geliştirmeyi temele alan etkinliklere ihtiyaç duyulmaktadır.

Yazma becerisine yönelik çalışmaların öncelikle paragraf düzeyinde ele alınması metin tutarlılığının ve düşünce tutarlılığının bir arada geliştirilmesini sağlayacaktır. Söz gelimi benzerlik/zıtlık paragrafı için verilen bir konuda yazması istenen öğrenci, iki kavrama ilişkin yapacağı karşılaştırma ile ilgili düşüncelerini açıklarken hem bilişsel süreçleri işletecek hem de konuya ve bakış açısına bağlı olarak paragrafını ele alacaktır. Öğrenci betimleme, fark etme, listeleme, karşılaştırma becerilerini ortaya koyarken paragrafında ele aldığı iki kavramdan ayrılmaması, metin tutarlılığını sağlamada önemli rol oynayacaktır.

Yazma becerilerinin geliştirilmesi, herhangi bir konuda bir ders saatinde yazdırılmaktan ziyade yazma sürecinin işletilmesi ile mümkündür. Ülkemizde MEB'in son çıkardığı Yazma ve Yazarlık Becerileri seçmeli ders programında yazmanın bir süreç olarak ele alındığı görülmektedir (MEB, 2012). Özellikle Tablo 1'de gösterilen paragraf türlerine ilişkin konu verildikten sonra öğrencilerin doğrudan yazma çalışmalarına geçmeleri yerine onlardan taslak çıkarmaları istenmelidir. Bu taslakla öğrenciler; sınıflama, sıralama, ayırt etme, analiz etme vb. bilişsel becerileri, paragrafı henüz yazmadan planlama yapma yoluyla kazanabilir. Böylece oluşturulan paragraf, hem bilişsel süreçler hem de tutarlılık açısından daha verimli sonuçlar almayı mümkün kılacaktır.

Araştırmanın Amaçları

Ülkemizde yazma eğitiminin belirli bir plan dâhilinde gerçekleştirilmesi ve en önemli düzeylerden biri olan paragraf yazmanın nitelikli bir şekilde öğretiminde sorunlar yaşanmaktadır. Bu çalışmada lisans eğitimine gelmiş öğretmen adaylarına farklı paragraf türlerinin öğretimi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda şu alt sorulara cevap aranacaktır:

1. Öğretmen adaylarının paragraf düzeyindeki ihtiyaçları analiz edildiğinde hangi kategoriler ortaya çıkmaktadır?
2. İhtiyaç analizine göre öğretmen adayları için hazırlanan paragraf düzeyindeki etkinliklerin sınıf içi uygulamaları nasıl gerçekleşmiştir?
3. Paragraf düzeyinde hazırlanan yazma etkinliklerinin bilişsel süreçleri işletmeye ilişkin olarak öğrenci görüşleri nasıl olmuştur?

2. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, araştırma süreci, eylem planı, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizine değinilmiştir.

Araştırmanın Deseni

Araştırma eylem araştırması şeklinde (action research) desenlenmiştir. Bu desenin seçilmesinin nedeni, eylem araştırmasının, gerçek okul veya sınıf ortamında, öğretimin ya da eylemlerin kalitesini anlamak ve geliştirmek amacıyla yapılan bir araştırma süreci ve önceden planlanmış, organize edilmiş ve diğer ilgili kişilerle paylaşılabilen bir araştırma türü (Johnson, 2003: 1; akt. Kuzu, 2009: 426) olmasıdır. Eylem araştırması ile ilgili tanımlardan hareketle eylem araştırmasının karakteristik özelliklerini şu şekilde sıralanmak mümkündür: (1) Uygulamaya yönelik problemi tespit etmek, (2) tespit edilen probleme ilişkin bir çözüm önerisi geliştirmek (3) ortamda değişiklik yaparak önerisini uygulamak ve (4) geliştirmek (Tüzel, 2012: 75). Araştırmada lisans **öğrencilerinin** paragraf düzeyindeki sorunları tespit edilmiş, paragraf türlerinin öğretimine ilişkin bir eylem planı geliştirilmiş, uygulanmış ve elde edilen veriler kategorilere ayrılmıştır.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, ÇOMÜ Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü 1. sınıflarından bir şubede öğrenim gören 36 öğrenci oluşturmaktadır. Yazılı Anlatım I dersinde, paragraf türlerine ilişkin yazma çalışmaları 14 hafta süren bir eylem planı çerçevesinde yürütülmüştür. 19 kız, 17 erkek öğrenciden oluşan çalışma grubundan, derslere düzenli devam eden ve yazma çalışmalarını eksiksiz tamamlayan 24 öğrenci anahtar katılımcı olarak kabul edilmiştir. Çalışma içerisinde öğrenci isimleri “Ö1, Ö2” şeklinde kodlanmıştır.

Eylem Planı ve Araştırma Süreci

Eylem planı, bazen araştırmanın başında hazırlanırken bazen problemin belirlenmesi ve alan yazın taraması gerçekleştirildikten sonra da yapılabilir (Mills, 2003). Eylem araştırması planlama sürecini Ferrance (2000: 9); *bilgileri toplama, bilgileri yorumlama, işlenmiş verilere göre uygulamayı gerçekleştirme, sonuçları değerlendirme ve diğer basamak* (gerektiğinde) şeklinde döngüsel bir yapıda ortaya koymuştur. Araştırmada uygulanan eylem planı ayrıntılı bir şekilde Tablo 2’de gösterildiği şekilde gerçekleştirilmiştir:

Tablo 2. Araştırma Eylem Planı

Paragraf Düzeyindeki İhtiyaç Analizinin Belirlenmesi		
Öğretimi Yapılacak Paragraf Türlerinin Belirlenmesi	Ders İçeriğinin Uzman Görüşlerine Sunularak Son Hâlinin Verilmesi	Ders İçeriğine Bağlı Olarak Etkinliklerin Geliştirilmesi
Uygulama Yerinin ve Sınıfın Belirlenmesi		
Bölüm Başkanı ile Görüşme	Öğrencilerle Sınıf Ortamını ve Araştırma Sürecini Görüşme	
UYGULAMA		
Ders Planlarının Hazırlanması ve Uzmanlarla Paylaşılarak Son Düzeltmelerin Yapılması	28 Saatlik Ders Uygulamasının Yapılması Uzmanlarla Değerlendirilmesi	Öğrencilerle Görüşme Ses Kayıtları Verilerin Toplanması
Uygulama Sonrası		
Uzmanlarla Son Değerlendirmelerin Yapılması	Öğrencilerle Son Değerlendirmelerin Yapılması	Son Çalışmaların Toplanması
Analiz Öncesi Verilerin Düzenlenmesi		
Verilere Bağlı Olarak Kategorilerin Kodlanması		
Bulguların Tanımlanması ve Yorumu		

Araştırmanın Veri Toplama Aracı

Araştırmanın amacı doğrultusunda ve eylem araştırmalarının doğası gereği, birden fazla veri toplama aracı kullanılmıştır. Eylem araştırmasında farklı zaman ve mekânlarda birbirini destekleyen veriler toplanarak veri çeşitlenmesine ulaşılmaya çalışılmaktadır (Kuzu, 2009: 428). Bu çalışmada da öğretim üyeleri ile görüşme, odak grup görüşmesi, araştırmacı günlükleri, öğrenci günlükleri, yazılı anlatımlar ve öğrenci çalışma kâğıtları olmak üzere altı farklı veri toplama aracı kullanılarak veri çeşitlenmesi yapılmıştır.

Nitel araştırmalarda, araştırmacının kendisi de bir veri toplama aracıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 295). Araştırmacının aynı zamanda uygulama yürütücüsü olduğu çalışmalarda, araştırmacı günlükleri büyük önem kazanmaktadır. Bu çalışmada araştırmacı, 14 haftalık ders işleme sürecini günlüklerinde düzenli bir şekilde kayıt altına almıştır. Çalışmamızda en çok kullanılan veri toplama araçlarından biri, öğrenci günlükleri olmuştur. Uygulama derslerinin hemen bitiminde öğrencilere bu günlükler dağıtılmış, içerik hakkında fikirleri alınmıştır. Bir diğer veri toplama aracı olan yazılı anlatım kâğıtları, öğrencilerin gelişimlerini, olumlu ve olumsuz yazma etkinliklerini görmemizi sağlamıştır. Öğrencilere, her paragraf türünde bir metin oluşturma çalışması yaptırılmış, öğrencilerden ön yazma dâhil olmak üzere sekiz paragraf elde edilmiştir. Çalışmamızda öğrencilerle uygulama öncesi, uygulama süreci ve uygulama sonrasında odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmeleri, önceden belirlenmiş yönerge çerçevesinde gerçekleştirilen, görüşülen kişilerin öznelliklerini ön planda tutan, katı-

İlmcilerin söylemine ve bu söylemin toplumsal bağlamına dikkat edilmesi gereken nitel bir veri toplama tekniği olarak tanımlanmaktadır (Çokluk vd., 2011). Öğretim üyeleri ile ise uygulama öncesi yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Veri Analizi

Bu çalışmada, altı farklı kaynaktan toplanan verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Balcı (2011: 229), içerik analizini insanların söyledikleri ve yazdıklarının açık talimatlara göre kodlanarak nicelleştirilmesi, sayısallaştırılması süreci olarak tanımlanmaktadır. Çalışmada, elde edilen veriler sınıflandırılmış, aralarındaki ilişkiler ortaya koyulmak suretiyle kategoriler oluşturulmuştur. Oluşan kategorilere ilişkin veriler doğrudan alıntı yapılmak suretiyle aktarılmıştır. **Öğrencilerin** farklı paragraf türleri ile bilişsel becerilerini geliştirmeyi amaçlayan çalışmada farklı veri toplama araçlarından gelen veriler, içerik analizine tabi tutulmuştur. Görüşmeler, günlükler ve yazılı anlatımlardan elde edilen veriler sınıflandırılmış ve aralarındaki ilişkiler matrisler yoluyla ortaya çıkarılarak **kategorilere ayrılmıştır**. Elde edilen bulgular karşılaştırılmalı olarak, alt problemler çerçevesinde kullanılmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Öğretmen Adaylarının Paragraf Düzeyindeki İhtiyaçlarına İlişkin Bulgular ve Yorum

Lisans öğrencilerine yönelik uygulama öncesinde gerçekleştirilen odak grup görüşmeleri ile yazılı anlatımlar incelendiğinde öğrencilerin paragraf düzeyinde 4 farklı kategoride ihtiyaçlarının olduğu ortaya çıkmıştır.

Paragraf Düzeyinde Bir Eğitimin Olmaması

Öğrencilerle yapılan görüşmede hemen bütün öğrencilerin ortak olarak kabul ettikleri sorunların başında, paragraf düzeyinde herhangi bir eğitim almadıkları gelmektedir. Öğrencilerden, lisans düzeyine kadar verilen yazma eğitimlerini düşünmeleri ve paragraf eğitimi ile ilgili yapılanları hatırlamaları istenmiştir. Öğrencilerin geçmiş yazma tecrübeleri, görüşmelere şu şekilde yansımıştır:

“Farklı konularda yazıyorduk ama hiçbir zaman herhangi bir konuda bir paragraflık yazımız şeklinde bir yazma konusu almadık. Verilen konuda kompozisyon yazmamız isteniyordu” (Odak Grup Görüşmesi 1, Ö2).

“Paragrafla ilgili aldığımız eğitim giriş, gelişme ve sonuç paragraflarından ibaretti. Bunlara dikkat etmemiz söylenirdi.” (Odak Grup Görüşmesi 1, Ö3). Diğer bir öğrenci eklemeye bulunarak, “Ancak, hiçbir şekilde nelere dikkat edeceğimiz, nasıl yazacağımız anlatılmadı. Sadece bu bölümler istendi bizden. Hiçbir zaman doğru yapıp yapmadığımızı açıklamadılar.” (Odak Grup Görüşmesi 1, Ö6).

Ö5 kodlu öğrenci ise *“Bir paragraf yazarken nasıl bir plan olmalı, giriş, gelişme ve sonuç paragraflarının özellikleri neler, bunları çok yüzeysel biliyoruz. Konuya giriş yaptığımız yer, giriş; konuyu açtığımız yer, gelişme; konuyu sonlandırdığımız yer, sonuç. Ortaokulda da lisede de hep aynı şeyler söylendi.” (Odak Grup Görüşmesi 2) ifadeleri ile paragraf düzeyindeki eğitimin yüzeysel kaldığını göstermiştir.*

Uygulamanın ilk dersinde araştırmacının sınıfa sorduğu soruya aldığı cevap da paragraf düzeyinde bir eğitimin olmadığını yansıtması bakımından önemlidir:

“Yazılı anlatım dersinde öğrencilerin yazma ile ilgili ön bilgilerini ölçmekle başladım. Bu bağlamda bugüne kadar geçen eğitim sürecinde yazma ile ilgili aldıkları eğitimi sordum. Akıllarında kalan yazma konularını söylediler. Bu konular i başlıkta toplanıyordu: Atasözü ve deyim açıklaması, yarım bırakılan bir metni tamamlamak, yaratıcı yazma” (Araştırmacı Günlüğü, 23.09.2013).

Öğrencilerin yazılı anlatımları da incelendiğinde paragraf düzeyine ilişkin sorunlarının olduğu görülmüştür. Uygulama öncesinde sadece bir paragraflık metin oluşturmaları istenmiştir. Öğrencilerin paragraf düzeyine ilişkin metinleri incelendiğinde bu durum görülebilmektedir:

“İletişimin en anlaşılır yolu dildir. İkel ağda insanlar anlaşmak için işaret ve resim yolunu tercih ederken zamanla dili kullanarak anlaşmanın kolay yolunu keşfetmişlerdir. Bu sayede hayat kolaylaşmış ve yaşam standartları yükselmiştir. Daha sonra diller gelişmiş ve etkileşim haline geçmişlerdir. Bu süreç ilerleyerek bazı dillerde yozlaşmaya kadar varmıştır. Bunda dilin yanı sıra insanların kültürleri ve dönemin şartları etkili olmuştur. Yani bu demek oluyor ki: yozlaşmış kültürler demek yozlaşmış diller demektir. Ayrıca dilin faaliyetinin devam etmesi için etkileşimin şart olmasının yanında o dile sahip çıkılması yani yozlaşmanın engellenmesi gerekmektedir. Yozlaşmanın engellenmesi ise ancak dil eğitimi ile sağlanabilir.” (ğrenci Yazılı Anlatım rneği-1)

Paragraf incelendiğinde öğrencinin dil konusunda bir bakış açısı geliştirmeden yazdığı; dolayısıyla tutarsız bir paragraf oluşturduğu görülmektedir. Dil, *anlaşmanın yolu (1)*, *hayatı kolaylaştıran (2)* ve *yaşam standartlarını yükselten (3)*, *dillerin gelişmesi(4)* ve *birbirleriyle etkileşime geçmesi (5)*, *dilde yozlaşma (6)*, *dilde yozlaşmanın kültürde yozlaşmaya neden olması(7)*, *yozaşmanın engellenmesi gerektiği (8)*, *yozaşmanın engellenmesinin zmn dil eğitimi olması gerektiği (9)* olmak üzere 9 farklı bakış açısı paragrafta yer almıştır. Öğrencinin bir bakış açısını ele alıp bu bağlamda destekleyici ifadeleri örgütlemesi gerekirken, dil ile ilgili çok geniş içerikli konuları sıraladığı görülmektedir.

Öğretim yeleri ile yapılan görüşmelerde de öğrencilerin paragraf düzeyinde yerli eğitimlerinin olmadıkları belirtilmiştir:

“zellikle sınavlarda verdiğimiz sorulara çoğu zaman öğrencilerin dağınık cevaplar vermesi onların paragraf eğitiminde sorun yaşadıklarını göstermektedir.” (Öğr. Üyesi 1, 14.10.2014).

“Yorum gerektiren sorularda açıkça görülüyor bu sorun. Öğrencinin yeterince açıklama yapmadan başka fikirlere geçtiği görülmektedir.” (Öğr. Üyesi 2, 14.10.2014).

Öğrencilerle ve ğretim üyeleriyle yapılan görüşmelerin yanında yazılı anlatımlar da analiz edildiğinde öğrencilerin lisans düzeyinde eğitim almaya geldiklerinde paragraf düzeyinde birçok ihtiyaçlarının olduğunu söylemek mümkündür.

Paragraf Yapısının Bilinmemesi

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde “Size paragraf şeklinde yazmanızın istendiği bir konu verildiğinde nasıl yazardınız?” şeklinde sorulan soruya yeterli cevap vermedikleri görülmüştür. Bu durum öğrencilerle görüşmelere şu şekilde yansımıştır:

“Kısa tutmaya çalışırım, fazla ayrıntıya girmeden yüzeysel anlatırım.” (Odak Grup Görüşmesi 1, Ö4).

“Aklıma gelenleri yazarım, örnek vererek açarım biraz anlatmak istediklerimi.” (Odak Grup Görüşmesi 1, Ö5).

“Ana fikir belirleyip yazarım, açıklama ya da örnek verme yaparak geliştiririm. Başka bir konuya geçerken yeniden paragraf başı yaparım.” (Odak Grup Görüşmesi 1, Ö7).

Öğretim Üyesi 2'nin de verilen konuda öğrencilerin fikirlerini destekleme anlayışlarının oldukça zayıf olduğunu belirtmesi paragraf yapısı ile bilgilerinin azlığını destekler nitelikte görünmektedir. Öğrencilerin açıklamaları ve yukarıdaki metinde de görüldüğü üzere paragraf ile metin arasındaki farkı bilmedikleri, paragraf yazarken metni daraltmak gerektiğini düşündükleri ortaya çıkmıştır.

Nitelikli Paragrafların Analizinin Yapılmaması

Öğrencilerle yapılan görüşmeler, öğretmenlerin yazma derslerinde nitelikli metinleri ya da yapısı sağlam paragrafları analiz etmediklerini ortaya koymuştur. Bu durum öğrenci görüşlerine şu şekilde yansımıştır:

“Kompozisyon derslerinde öğretmenlerimiz, ‘işte buradaki paragrafta olduğu gibi yazacaksınız. Bu paragrafta yazar şu şekilde bir anlatım yapmış’ gibi örnek metinler inceletmedi.” (Odak Grup Görüşmesi 1, Ö7)

“Paragrafla ilgili bildiğimiz sadece OSS deki paragraf sorularıydı. O paragrafların ana fikrini bulmaya çalışırdık amacımız sadece doğru şıkki bulmaktı. Yazmak amacıyla incelmedik.” (Odak Grup Görüşmesi 2, Ö4)

“Hiçbir zaman yazmaya başlamadan önce taklit edebileceğimiz bir örnek verilmedi. Bu nedenle aklımıza geldiği gibi yazdık.” (Odak Grup Görüşmesi 2, Ö1)

Öğrencilerin gerek yazılı anlatımları incelendiğinde gerekse kendileri ve öğretim üyeleri ile yapılan görüşmelerde çoğu zaman düzenli derslerin yapılmadığı, belirli bir müfredat dâhilinde yazma dersinin işlenmediği dolayısıyla öğrencilerin paragraf düzeyinde birçok sorunlarının olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrencilere nitelikli paragrafların örnek olarak analiz edilmediği, paragraf yapısının öğretilmediği, dolayısıyla paragraf düzeyinde bir eğitimin verilmediği görülmüştür.

İhtiyaç Analizine Göre Öğretmen Adayları İçin Hazırlanan Paragraf Düzeyindeki Etkinliklerin Sınıf İçi Uygulamalarına İlişkin Bulgular ve Yorum

14 haftalık uygulama sürecinde öğrencilerle yapılan görüşmeler, öğrenci günlükleri, araştırmacı günlüğü ve yapılan etkinliklerden hareketle paragraf düzeyinde eğitim verilmesi, süreç temelli yazmanın temele alınması, elektronik ortamlarda yazılması ve konuların hayatla ilişkilendirilmesi kategorileri ortaya çıkmıştır.

Paragraf Düzeyinde Eğitim Verilmesi

Uygulamada, sırasıyla genel bir paragraf mantığı verildikten sonra, açıklayıcı, betimleyici, süreç analizi, benzerlik/zıtlık, düşünce, neden-sonuç, öyküleyici paragraf tiplerinin yapıları öğretilmiş, örnek paragraflar analiz edilmiş ardından öğrencilerden uygulama yapmaları istenmiştir. Öğrencilerin paragraf düzeyinde eğitim almaları onların günlüklerine şu şekilde yansımıştır:

“Önce tekniğini öğrenip daha sonra yazmaya başlıyoruz, bunu daha önceki derslerde yapmamıştık” (Öğrenci Günlüğü, 21.10.2013).

“Okurken okuduğumun hangi aşamalardan geçtiği, yazarken nelere dikkat etmem gerektiğini öğrenmek için bu derste öğrendiklerimin faydası olduğunu düşünüyorum.” (Öğrenci Günlüğü, 11.11.2013).

“Bu derste her paragrafta konu, bakış açısı, destekleyici cümleler ve ana fikir kavramlarının olduğunu öğrendim. Böylece yazılarımızın daha tutarlı olabileceğini düşünüyorum” (Öğrenci Günlüğü, 30.09.2013)

“Ahmet Haşim’in dilenciyi anlattığı paragrafı analiz ettik. Bakış açısını tespit ettik, destekleyici ifadeleri bulduk. Gerçekten güzel bir paragraftı.” (Öğrenci Günlüğü, 30.09.2013).

Öğrencilere ders sürecinde 14 hafta boyunca paragraf düzeyinde eğitim verilmesi ve metin tutarlılığı açısından konunun öğrenciler tarafından öneminin anlatılması araştırmacı günlüğüne yansımıştır:

“Ardından öğrencilere paragrafta yer alan konu, bakış açısı, ana fikir ve destekleyiciler şeklinde belirtilen yapıdan bahsettim. Yaprak modeli ile kafalarında yapıyı somutlaştırdım. Selim adlı öğrencinin “Bu yapı her paragrafta yer alır mı?” sorusu oldukça mantıklıydı. Paragrafın tutarlılığı açısından bu yapının önemli olduğunu ancak çoğu yazarın bakış açısının dışına çıktığını bunun OSYM sınavlarında karşımıza hangi cümle düşüncenin akışı bozmaktadır soru olarak çıktığını söyledim. Bu açıklama öğrencilerin sık sık çözdükleri sorunun nedenini öğrenmeleri bakımından oldukça önemliydi. Öğrenciler öğrendikleri bu yapıyı onlara verdiğim “su” konusunda uygulamaya çalıştılar.” (Araştırmacı Günlüğü, 23.09.2013)

Çalışmada, öğrencilere paragraf yapısının kavramsal çerçevede ifade edildiği üzere verilmesi, bu yapıya uygun edebi eserlerden yararlanılması ve paragraf düzeyinde öğrencilerin eğitim almaları uygulamanın en temel noktasını oluşturduğu görülmektedir.

Süreç Temelli Yazma Yaklaşımının Benimsenmesi

Çalışmada, öğrencilerin yazma öncesinde araştırma yapması, beyin fırtınası, planlama, taslak çıkarma, geri bildirimlerde bulunma ve yayınlama basamakları işletilmek suretiyle süreç temelli yazma yaklaşımı benimsenmiştir. Bu durum araştırmacı günlüğüne şu şekilde yansımıştır:

“Öğrencilerin genelinde bu kaygı hissediliyordu. Onlara yazmanın bir süreç olduğunu bunda yazılanların muhakkak değerlendirilmesi gerektiğini açıkladım. Yine de

bütün sınıfın yazılan metni okuması birçoğunun hoşuna gitmemiştir. İlk yazı Büşra adlı öğrencinindi. Yazı üzerinde öncelikle verilen yapı bulunmaya çalışılacaktı. Ancak ne var ki yazı biçim açısından düzensiz, cümleler düşük ve yazım yanlışları vardı. Bütün bunlar yazının içerikten önce şekil olarak eleştirilmesini kaçınılmaz kıldı. Büşra'ya yazdıklarını kaç defa okuduğunu ve kendinden başka birilerine okutup okutmadığını sordum. "hocam ben sizin bu kadar eleştireceğinizi bilseydim inanım çok daha fazla dikkatli yazardım ve birilerine de okuturdum" cevabını verdi. Öğrencilerin geçmiş tecrübeleri çok az yazdıklarını ve yazdıklarını da düzenlemek için öz değerlendirme ve akran değerlendirmeden geçirmediklerini ortaya koyuyordu." (Araştırmacı Günlüğü, 30.09.2013)

Süreç temelli yazma yaklaşımından hareketle uygulamaların gerçekleştirilmesi öğrenci günlüklerine de yansımıştır:

"Yazmanın aşamalı bir iş olduğunu, bunu düşündükçe biraz daha kolay yazabileceğimi düşünüyorum." (Öğrenci günlüğü 21.10.2013).

"Bu derste, yazmadan önce şekiller verilmesi, paragraf planını çıkarmamız sonra yazmaya başlamamız farklı." (Öğrenci Günlüğü, 04.11.2013).

"Bir paragraf için oldukça uzun bir zaman harcıyoruz. Açıkçası sizin derste verdiğiniz örnekte olduğu gibi bir binayı inşa ederken tuğlaların düzenli bir şekilde dizilmesi gibi biz de kelime ve cümleleri bir plan dâhilinde dizmeye çalışıyoruz. Daha önceki yazma derslerinden farkı bu oldu." (Öğrenci Günlüğü, 04.11. 2013)

Öğrencilerin günlüklerine yansıdığı üzere uygulama çalışmalarında yazma süreçlerinin işletilmesi onlar tarafından sıkça dile getirilmiştir. Özellikle verilen bir konuda yazmaya başlamadan önce yapılan taslak çalışmaları, bir hafta önce yazdıkları ödevlerin geri bildirimlerinin verilmesi ve bunların yayınlanması için edebiyat sitelerinin işe koşulması yoluyla yazma sürecinin tüm basamaklarını kullanılması, öğrencilerin yazmaya olan ilgilerini artırdığı gibi uygulama çalışmalarının üzerinde daha ciddi- yetle durmalarını sağladığı görülmüştür.

Elektronik Ortamlarda Yazma

Öğrencilerin yazılı anlatımlarına ders sürecinde geri bildirim vermenin yanında her hafta verilen yazma konularının öğretilen yapılar doğrultusunda analiz edilmesi gerekiyordu. Bu nedenle çalışmada öğrencilerin sınıfta kâğıt temelli yazmalarının yanı sıra evlerinde bilgisayarlarında yazdıkları paragraflar yansıtılarak analiz edildi. Bu durum öğrenci günlüklerine şu şekilde yansımıştır:

"Dersin bence en faydalı yanlarından biri elektronik ortamların kullanılması. Paragrafları bilgisayarda yazmasını, biçim özellikleri ve birçok kolaylığı öğrenmiş olduk." (Öğrenci Günlüğü, 25.11.2013)

"Bilgisayarım olmadığı için internete gitmek zorunda kalıyorum. Bu çok zor oluyor ancak yeni şeyler öğreniyorum" (Öğrenci Günlüğü, 18.11.2013).

"En güzel yanlarından biri yazdıklarımızın yansıtılarak üzerinde yorumlar yapılması. İlk defa bu derste nasıl daha nitelikli yazabileceğimizi öğ-

rendik” (Öğrenci Günlüğü, 18.11.2013).

Elektronik ortamlarda yazma becerilerine ilişkin araştırmacı günlüğünde şu ifadeler yer almıştır:

“Öğrencilere her hafta geri bildirim vermek ders yoğunluğumun içinde oldukça zordu. Bunun en güzel yolu olarak metinleri elektronik ortamlarda yazılmasını istemek ve sınıfa geldiğimde yazdıkları metinleri yansıtarak incelememdi. Bazı öğrencilerinin bilgisayarlarının olmaması, bazılarının metinlerini tüm sınıfa göstermekten çekinmeleri ve eleştiriler karşısından tutumlarının düşebileceği gibi olumsuzlukların farkındaydım. Bu nedenle onlara sürekli olarak bu uygulamanın faydalarından bahsettim. Öğrencilerin çoğu bilgisayar alacaklarını ifade ettiler; bazıları durumlarının olmadığını ama yurtda arkadaşlarından alabileceklerini söylediler.” (Araştırmacı Günlüğü, 07.10.2013).

Paragraf Türlerinin Hayatla İlişkilendirilmesi

Öğrencilerin verilen farklı paragraf tiplerinin hayatla ilişkilendirilmesine ilişkin farklı görüşler ortaya koydukları görülmüştür. Bazı öğrenciler hayata doğrudan etki edebileceğini ve birçok faydası olacağını düşünürken, bazılarının kararsız kaldığı, bir kısmının ise hayatta karşılığının olmadığını düşündükleri görülmüştür. Bu durum öğrenci günlüklerine şu şekilde yansımıştır:

“Bu etkinliklerin meslek hayatımda faydası olabilir. İnsanlarla iletişim kurarken faydası olabilir. Onun dışında bazı konuların hayatımda işe yarayacağını düşünmüyorum” (Öğrenci Günlüğü, 28.10.2013).

“Belirli bir şablon ve plan dâhilinde yapılan tüm durumların hayatta olumlu karşılıkları vardır. Kendi işini aileni, hayatını düzene sokarken, tüm bunların yararlı olacağını düşünüyorum.” (Öğrenci Günlüğü, 04.11.2013).

“Hayatta karşılığı öğretmen olduğumda özellikle olacak. Mezun olup atandığımda öğrencilerime en doğru şekilde paragraf yapısını, paragrafın nasıl yazılacağını anlatmamda yararlı olacak” (Öğrenci Günlüğü, 25.11.2013).

Öğrencilerin birçoğu öğretmenlikte işlerine yarayacağını düşünürken birçoğu da gündelik hayatta iletişim kurmak, daha doğru karar vermek, plan yapmak vb. faydaları olacağına ilişkin görüşler belirtmişlerdir.

Paragraf Düzeyinde Hazırlanan Yazma Etkinliklerinin Bilişsel Süreçleri İşletmesine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmada öğrencilerin yazma süreci ile hangi bilişsel becerileri kazandıkları ortaya konmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin uygulama sürecinde günlüklerine ve çalışma kâğıtlarının yanı sıra araştırmacı günlüğüne yansıyan veriler analiz edildiğinde 6 farklı kategorinin oluştuğu görülmüştür.

Yazmanın Düşünmeye Etkisi

Uygulamanın temel amacı doğrultusunda araştırmacının yaptığı bir etkinlik günlüğüne şu şekilde yansımıştır:

“İlk dersteki amacım yazma ile düşünce arasındaki ilişkiyi fark etmelerini sağlamaktı. Uygulamayı yaptığım öğrenciler lisans birinci sınıflar olduğu için onlara sözlü olarak “dil nedir” sorusunu yönelttim. Beş dakikaya yakın onlardan gelen cevapları dinledim, her birine söz vermeye çalıştım. Ardından onlara dil nedir sorusuna cevap veren bir paragraf yazmalarını istedim. On dakika süre verdikten sonra “Ne yazdığımız önemli değil. Sadece biraz önce size sorduğumda mı daha çok düşünmüştünüz yoksa yazarken mi?” sorusunu yönelttim. Öğrenciler aynı konuda yazarken daha çok düşündüklerini ve akıllarına daha çok bilgi geldiğini ifade ettiler. Bunun nedenleri üzerinde konuştuk dersin devamında.” (Araştırmacı Günlüğü, 16.09.2013).

Yazma ile düşünce arasındaki ilişki ilk derslerden itibaren öğrenciler tarafından fark edilmiş, uygulama sürecinde farklı paragraf tiplerinin onların düşünmeleri üzerinde nasıl katkılar verdiği günlüklerine yansımıştır:

“Yazma işinin planlı olarak bir süreç içerisinde yapıldığını, insanın düşündüklerini, hayallerini, duygularını yazarak daha iyi anlatabileceğini öğrendim” (Öğrenci Günlüğü, 21.10.2013).

“Yazarken nelere dikkat etmem gerektiğini özellikle de düşünsel ve şematik olarak yoğunlaşarak yazmam gerektiğini öğrendim” (Öğrenci Günlüğü, 09.12.2013).

“Hocam, inanın ben artık bazen bir olay yaşadığımda biraz üzerinde düşünüyorum ve nasıl yazabilirim diye aklıma geliyor. Ben de sık sık düşünmek ve yazmak yan yana gelmeye başladı diyebilirim” (Odak Grup Görüşmesi 3, 30.12.2013).

Öğrencilerin yazma becerileri ile düşünme becerileri arasındaki ilişkiyi fark ettikleri ve sık sık bunu dile getirdikleri görülmüştür. Birçok öğrenci gündelik hayatlarında yaptığı etkiden bahsetmiştir. Düşünme becerilerini kazandırmada bu durumun, yazma becerilerinin önemli bir araç olduğunu ortaya koyduğu söylenebilir.

Paragraf Yazmanın Okuduğunu Anlamaya Etkisi

Çalışmada farklı paragraf tipleri ile ilgili yazmadan önce örnek paragrafların analiz edilmesi öğrencilerin okuma becerilerini olumlu yönde etkilemiştir. Bu durum öğrenci günlüklerine de yansımıştır:

“Yazarın bakış açısını tespit etmek dolayısıyla ana fikri bulmak benim için oldukça kolaylaştı.” (Öğrenci Günlüğü, 07.10.2013).

“Bu ders sayesinde yazarların anlatmak istediklerini daha kolay çıkarabiliyorum.” (Öğrenci Günlüğü, 14.10.2013).

“Konu+Bakış açısı = Ana fikir formülü açıkçası aklıma yattı. Artık bir paragrafı ya da başka bir metni anlamam çok daha kolay olacak. Örneklerde bu formül oldukça işe yaradı.” (Öğrenci Günlüğü, 30.09.2013).

“Günlük hayatta kitap okurken metin incelerken dikkat edilecek hususlar var. Bunları bu derste öğrendim.” (Öğrenci Günlüğü, 16.12.2013).

Öğrencilerin gerek liselere giriş gerekse yükseköğretim kurumlarına girişlerde

karşılaştığı soru tiplerinin en önemlilerinden biri de paragraf sorularıdır. Burada paragrafın ana fikrini bulma, düşüncenin akışını bozan cümleyi tespit etme vb. sorular okuduğunu anlamaya ilişkin sorulardır. Öğrencilerin paragraf düzeyinde yazma çalışmaları bu türdeki soruların daha kolay cevaplanmasını mümkün kılacaktır.

“Bu derste öğrendiklerimizi günlük yaşamımızda kitap okurken ya da herhangi bir parçayı okurken kullanabiliriz yani okuduklarımızı daha iyi analiz etmemize yardımcı oluyor.” (Öğrenci Günlüğü, 16.12.2013)

Öğrencilerin yapılan metin analizlerinden hareketle okuduğunu anlama konusunda daha iyi olacaklarını düşünmeleri çokça günlüklerine yansımıştır. Öğrencilerin, böylece okudukları metinleri daha iyi anlayabilecekleri ve tutarlı olmayan cümle ya da paragrafları okudukları metinde fark edebilecekleri görülmüştür.

Basit Konularda Derinlemesine Düşünme

Öğrencilerin günlük hayattaki olaylar, kişiler, nesnelere ya da kavramlar üzerinde düşüncelerini sağlamak bu çalışmada öğrenciler tarafından sıkça dile getirilmiştir:

“Sakin bir ders. Bildiğimiz konularda aslında ama ayrıntılı düşünmemiz farklı.” (Öğrenci Günlüğü, 21.10.2013).

“Süreç analizi paragrafı ile bir iş başvurusuna nasıl hazırlanır bunu yazdık. Sınıf olarak beyin fırtınası yaptığımızda oldukça madde çıkarmıştık. Fakat yazmaya başladığımızda birçok farklı basamağın da eklenmesi gerektiğini düşündük.” (Öğrenci Günlüğü, 21.10.2013).

“Bu derste öğretmenin aklından bir nesne tutup bize özelliklerini sorarak buldurmaya çalışması farkındalığımızı artırdı. İyi betimleme yapabilmenin yolunun ayrıntıyı görmekte olduğunu öğrendim.” (Öğrenci Günlüğü, 14.10.2013).

Bir öğrencinin yazma konusu olarak verdiğimiz su konusunda oluşturduğu paragraf, yazma aracılığıyla ayrıntılı bir şekilde düşündüğünü göstermiştir. Öğrenci, su üzerinde düşündüğü ve birçok bilgi vererek (destekleyici kullanarak) suyun hayatımızın her anında bizim çevremizi kuşattığını ifade etmiştir. Su ile ilgili; *insanın susuz yaşayamayacağı, deniz canlılarının yaşamlarını suya borçlu olması, dünyanın 2/3'ünün ve insan vücudunun % 70'inin su olması, suyun temizliğin ana maddesi olması, ulaşımı sağlayan bir kanal olması, canlıları serinletmesi, manzarası ve sesi ile insanları rahatlatması* özellikleri verilerek su üzerinde yazma aracılığı ile düşünüldüğü görülmektedir.

Analiz Etme Becerileri

Öğrencilerin farklı paragraf türleri ile birçok nesneyi, olayı, kişiyi, kavramı vb. analiz etme becerilerinin geliştirdiklerine ilişkin öğrenci görüşleri günlüklere yansımıştır:

“Anlatılanlar yazı ve şekille ifade ediliyor. Bir durum ya da konu üzerinde beyin fırtınası yapıp düşünüyoruz. Olayı analiz ediyoruz iyice. Sonra yazmaya geçiyoruz.” (Öğrenci Günlüğü, 28.10.2013).

“Betimleyici paragraf yazmak bir nesneyi bir kişiyi ayrıntıları ile incelememizi sağladı. Öğretmenin oynattığı oyun bunda oldukça etkiliydi.” (Öğrenci Günlüğü, 14.10.2013).

“Araba alırken, ev alırken ya da tayin isteyeceğimiz bir şehri seçerken karşılaştırma yapıyoruz. Derste karşılaştırılan nesnelere üzerinde ayrıntılı bir şekilde düşündük, taslak çıkardık.” (Öğrenci Günlüğü, 28.10.2013).

Öğrenciler analiz yapabilme becerilerine ilişkin araştırmacı günlüğünde şu izlenimler yer almıştır:

“Öğrencilere yazdırmadan önce sorular yoluyla düşündürmeye çalışıyorum. Betimleyici paragraf, neden-sonuç paragrafı, süreç analizi, karşılaştırma paragraflarında yazmadan önce muhakkak sorular sordum. Nasıl, neden, hangi, ne gibi soruları ile sürekli düşündürmeye çalıştım. Öğrenciler yazarken konuşulanlar üzerinde daha çok düşünmeye başladılar. Bu derste öğrencilerin neden-sonuç paragrafı üzerinde geri bildirimlerde bulunduk. Öğrencilerin olayların nedenlerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıcı analizlerinin olması oldukça güzel bir dersin geçmesini sağladı. Ahmet adlı öğrencinin yıl içerisinde uykusuz kalıp dersleri verimli geçirmeyince final zamanı istese de uyuyamadığını böylece uykusuzluğun uykusuzluk doğurduğunu ifade eden analiz sınıf tarafından çok beğenildi.” (Araştırmacı Günlüğü, 25.11.2013).

Bir öğrenci neden geç uyur, neden sabahlara kadar zaman geçirir arkadaşları ya da bilgisayarla? Arkadaşlığın ve muhabbetin zirve yaptığı yurt ve öğrenci evi ortamlarında uyumak gerçekten zor iştir. Sohbetin gerisinde kalmamak, sosyal medyada zaman geçirmek ve daha birçok sebep yüzünden öğrenciler sabahlırlar. Bazen yalnızca uyumamış olmak için uyumazlar. Bu durumun doğal olarak bazı sonuçları vardır. Sabahları uyanamamak, derslere geç kalmak, derslerde uyuklamak ve konuları kaçırmak, günün geri kalanında gözleri kan çanağına dönmüş bir biçimde ruh gibi ortalıkta gezmek bunlardan bazılarıdır. Asıl sonuçlar vizeler geldiği zaman kendini gösterir. Arkadaşlarından ders notu toplamaya çalışan öğrencilerin telaşı sarar havayı. Böyle olunca düşük notlar kaçınılmazdır. Bu sefer finalde yüksek not alabilmek için sabahlanır. Kısacası uykusuzluk, uykusuzluk doğurur.

Öğrenci Yazılı Anlatım Örneği-2 (Neden-Sonuç Paragrafı)

Öğrencinin derste neden-sonuç paragrafını işledikten sonraki hafta oluşturduğu yazılı anlatım, bilişsel olarak bir olayın nedenlerini analiz ettiğini göstermektedir. Neden sorusunu sorarak bunu analiz etmeye başlayan öğrenci, bakış açısı tutarlılığı içinde geç uyumanın birçok nedenini ve sonucunu akıcı bir üslupla dile getirebilmiş, paragrafın sonuç cümlesi ile hem özetleme yaparken hem de neden sonuç ilişkisini farklı bir boyuta taşıyabilmiştir.

Sıralama ve Sınıflandırma Becerileri

Öğrencilerin uygulama sürecinde paragraf yazarken kullandıkları bilişsel becerilerden bazıları da sıralama, önemli olanları öne çıkarma ve sınıflandırma becerileri olmuştur. Birçok öğrencinin günlüklerine bu durum yansımıştır:

“Bu derste verilen bir iş görüşmesine nasıl hazırlanırsınız konusu oldukça ilgimi çekti. Hayatta buna benzer önemli zamanları hazırlanırken ayrıntıları kaçırmamak için faydalı olacaktır. Bu sayede yapmam gereken birçok şey olduğunu gördüm.” (Öğrenci Günlüğü, 21.10.2014).

“Önce neler yapılması gerektiğini sıraladık sonra önemli olanların altını çizdik ve paragraf yazarken buna göre planladık. Açıkçası ilk defa yaptırılan bir etkinlikti.” (Öğrenci Günlüğü, 28.10.2014).

“Öğretmenin tahtaya yazdığı köy hayatı ile şehir hayatı konularına ait özellikleri taslak halinde çalıştık. Birçok kategori çıktı. Öğretmenin sınıflandırma biçimi farklı teknikleri görmemizi sağladı.” (Öğrenci Günlüğü, 28.10.2013).

Araştırmacı da bu duruma günlüğünde yer vermiştir: “Derste öğrencilere çok sayıda madde yazmalarını zihinlerini çalıştırmalarını istedim. Adeta bir yarış halinde akıllı telefonda yer alan özellikleri tespit etmeye çalıştılar. 30’dan fazla madde çıkmıştı. Bunları sınıflandırdık, eğlence, eğitim, iletişim kategorileri öne çıktı. Sonra bu özelliklerden hangilerinin önemli olduğu üzerinde konuşuldu. Nihayetinde öğrenciler yazmak için hazır hale gelmişti.” (Araştırmacı Günlüğü, 14.10.2013).

Araştırmanın katılımcılarından bir öğrencinin kelebeğin oluşumunu anlatan ve süreç analizi paragrafı olarak yazılan metni, dikkati çeken başarılı bir anlatıma sahiptir:

TIRTILDAN KELEBEĞE...

Eşsiz güzellikteki rengarenk kanatlarıyla görenleri kendisine hayran bırakan, insanın seyretmeye doyamadığı kelebekler ne yazık ki oluşumlarından bile daha kısa bir yaşam süresine sahiptirler. Bu kısacık ömürlerine rağmen kendilerini sevdirmeyi başarabilen bu doğa harikası canlıların oluşum sürecini hatırlamaya ne dersiniz? Kelebekler ilk olarak yumurta döneminde hayata adım atarlar. Dişi kelebekler ilkin iğne başı büyüklüğündeki yumurtalarını tirtillerin yeme ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için bir yaprağa bırakırlar. Yumurtalar birkaç gün içinde kırılmaya başlar. Bir sonraki dönemde ise tirtiller yumurtadan çıkar ve yaşamlarını yaprak yiyerek geçirirler. 12-14 gün içinde büyürler. Büyümeleri sırasında birkaç kez deri değiştirirler. Derisi kalınlaşan tirtil kendisini bir yaprağın sapına baş aşağı asarak krizalit (koza) denen bir kabuk oluşturur. Kelebek olmadan önceki bu üçüncü aşamayı bu kabuğun içinde geçirir. Bu aşama bir hafta kadar sürer. Yaşam döngüsünün son aşamasında artık yetişkin bir kelebek olmuştur. Kelebek kozadan çıktığında nemli ve buruşuktur. Kozasından aşağı sarkık vaziyette durarak kanatlarına kan pompalar. Kuruyup uçabilmesi için artık sadece iki saate ihtiyacı vardır.

Öğrenci Yazılı Anlatımı-3 (Süreç Analizi Paragrafı)

Karşılaştırma Becerileri

İnsanların hayatında sürekli kullandıkları bir beceri olan karşılaştırma, yazma konuları aracılığıyla öğrencilere daha nitelikli bir şekilde kazandırılmak istenmiştir. Araştırmacı günlüğünde öğrencilerin bu becerileri kullanma durumları şu şekilde yer almıştır:

“Öğrencilerime geçen hafta dersin sonuna doğru iki şehri karşılaştıran bir paragraf yazmalarını istemiştım. Öğrencilerin çoğu geldikleri şehir ile şimdi yaşadıkları Çanakkale şehirlerini karşılaştırdıklarını gördüm. Öğrencilerin hem yazılı anlatımlarında niteliğin arttığını hem de karşılaştırma yaparken birçok farklı özelliği tespit ettiklerini gördüm. Öğrencilerin iklimden, insanlardan, manevi önemden tutun esnafın tavırlarına kadar birçok açıdan geldikleri şehir ile yaşadığımız şehri başarılı bir şekilde karşılaştırmışlardı.” (Araştırmacı Günlüğü, 04.11.2013).

Öğrenciler genel olarak köy ile şehir yaşantısını karşılaştırmışlardı. Çalışmalar incelendiğinde, köylerin öne çıkan özellikleri ile şehirlerin öne çıkan özellikleri farklı kategoriler altında ele alındığı görülmüştür.

Büyüklikleri, nüfus yoğunluğu, sosyal yaşam, iş imkânları, trafik, çevre, yiyecek, sakinlik vb. kategoriler bakımından köyler ile şehirlerin karşılaştırıldığı görülmektedir.

“İki şehri karşılaştırırken farklılık ve benzerlikleri ele almadan önce bir şablon yaparak daha ayrıntılı düşündük ve yazarken buna bağlı olarak daha tutarlı yazmayı öğrendim.” (Öğrenci Günlüğü, 28.10.2013).

“Hayatta elbette karşılığı var. Ev alırken araba alırken ya da pazardan sebze meyve alırken bile karşılaştırırız kalite açısından fiyat açısından. Hayatın her anında bu yaptıklarımızı bence kullanabiliriz.”(Öğrenci Günlüğü, 28.10.2013)

Öğrencilerin hayatta karşılığını gördüklerini ifade ettikleri karşılaştırma becerileri, benzerlik/zıtlık paragrafı türüyle kazandırılmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışmalar öğrencilerin günlüklerine yansıdığı üzere yerleri, kişileri, nesnelere vb. hayatta karşılaştıklarında daha nitelikli bir şekilde yapabileceklerini gösterdiği söylenebilir. Yazma aracılığıyla öğrencilerin karşılaştırma becerilerini daha etkin kullanabilmelerini sağlayabilmek mümkün olabilecektir.

4. Tartışma ve Sonuç

Paragraf düzeyinde ele alınan bu çalışma, farklı paragraf türlerinin öğretimi yoluyla öğrencilerin bilişsel becerilerini harekete geçirmeyi amaçlamıştır. Çalışmada öncelikle katılımcı grubun paragraf düzeyindeki ihtiyaçları ortaya konmuştur. Öğrencilerin, önceki öğrenim hayatlarında paragraf düzeyinde bir eğitim almadıkları ve nitelikli paragraf analizlerinin yapılmadığı dolayısıyla öğrencilerin lisans düzeyine paragraf yapısını bilmeden geldikleri ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, öğrencilerin MEB (2011) Dil ve Anlatım Dersi 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar Öğretim Programı'nda 9. sınıfların kazanımlarında yer verilen paragraf düzeyindeki kazanımları edinemediklerini göstermiştir. Bunun yanında Tağa ve Ünlü'nün (2013), çalışmalarında öğretmenden kaynaklanan sorunlar bölümünde öğrencilere metin türleri ile ilgili nitelikli yazı örneklerinin sunulmaması önemli sorunlardan biri olarak ortaya konmuştur. Nicel olarak elde edilen bu çalışmanın verileri ile eylem araştırması şeklinde desenlenen çalışmamızın bu verisi birbirini destekler niteliktedir.

Çalışmada ortaya çıkan sonuçlardan birisi de yazma çalışmalarının okuduğunu olumlu yönde anlamaya etkisidir. Öğrenciler, paragraf düzeyinde tutarlı bir metin yazma uygulamaları sayesinde karşılaştıkları metinlerde bu özellikleri daha hızlı bir şekilde tespit edebilmeye başlamışlardır. Birçok kaynakta (Baş ve Şahin, 2012; Erdoğan, 2009; Tekşan, 2001; Goodman ve Goodman, 1983) okuma ile yazma alışkanlığı arasındaki ilişki belirtilse de bu çalışmada bunlardan farklı olarak yazma becerilerinin okuma alışkanlığından ziyade okuduğunu anlamaya olumlu etkisi olduğu sonucunu öne çıkarmıştır.

Çalışma, farklı paragraf türlerinin öğretiminin aynı zamanda bilişsel becerileri geliştirmekte olduğunu, bu da öğrencilerin düşünceyi geliştirme tekniklerinden yararlandıklarını ortaya koymuştur. Çetin ve Can'ın (2012) çalışmaları, öğrencilerin en çok örneklendirme (% 23,84), soru sorma (% 22,91), tanımlama (%15,23), kar-

şılaştırma (% 14,83), zıtlık (10,01), tanık gösterme-alıntı yapma (7,54), benzetme (4,37) ve sayısal verilerden yararlanma (1,05) tekniklerini kullandıklarını göstermiştir. Çetin ve Çan'ın yaptıkları çalışmada yer alan destekleyicilerin oranlarının artırılmasında paragraf türlerinin öğretiminin oldukça katkı vereceği düşünülmektedir. Bu çalışmada, analiz yapma, örnekleme, sınıflandırma, sıralama, karşılaştırma vb. bilişsel beceriler, öğrencilerin düşünceleri geliştirmek için sıkça kullandıkları beceriler olarak ortaya çıkmıştır.

Çalışmada, uygulama sürecine ilişkin öğrenci görüşleri, paragraf düzeyinde eğitimin verilmesi, süreç temelli yazma yaklaşımının uygulanması, elektronik ortamlarda yazılması ve yazma konularının hayatla ilişkilendirilmesi kategorilerini ortaya koymuştur. Öğrencilere metin düzeyine geçmeden sırasıyla genel bir paragraf mantığı verildikten sonra, açıklayıcı, betimleyici, süreç analizi, benzerlik/zıtlık, düşünce, neden-sonuç, öyküleyici paragraf tiplerinin yapıları öğretilmiş, örnek paragraflar analiz edilmiş ardından öğrencilerden uygulama yapmaları istenmiştir. Öğrencilerin, bu çalışmada farklı paragraf türlerine yönelik uygulamalar hakkında, daha önceki öğrenim hayatlarında gördükleri yazma derslerinden farklı olduğunu belirtmişler ve uygulamalı çalışmalarda bu paragraf yapılarını öğrendikleri görülmüştür.

Çalışmada öğrenciler için farklı olan bir diğer unsur süreç temelli yazma yaklaşımının kullanılmasıdır. 2006 Türkçe Öğretim Programı'nın kazanımlarında yer alan bu basamaklar, Yazma ve Yazarlık Becerileri Öğretim Programı'nda (2013) açıklamaları ile birlikte doğrudan yer almıştır. Ülper ve Uzun'un (2009) çalışmaları, bilişsel süreç modeline hazırlanan etkinliklerin geleneksel çalışmalara göre daha verimli sonuçlar verdiğini ortaya koymuştur. Çalışmamızda, bu yaklaşıma göre düzenlenen uygulamaların öğrencilerin nitelikli metin üretmelerine yardımcı olduğu görülmüştür. Yine derslerde öğrencilerin metinlerinin bilgisayar ortamlarında yazılması ve bunların yansıtılmak suretiyle analiz edilmesi de öğrencilerin nitelikli yazılar oluşturmalarına katkı vermiştir. Tüzel ve Tok'un (2013) çalışmaları, dijital ortamlarda yazmanın kullanıcılara; fiziksel rahatlık, zaman tasarrufu, ekonomik olma, kolay paylaşım imkânı, görsellerin kullanımı, okunaklı yazabilme, yazım ve noktalama sorunlarının azalması, sayfa düzeni ve arşivleme gibi kolaylıklar sunduğu için tercih edildiği sonucunu ortaya koymuştur. Çalışmamızda öğrencilerin zamanla teknolojiyi kullanma becerilerine bağlı olarak bu kazanımları elde ettiği ve sıklıkla bu uygulamanın teknoloji ile sürdürülmesinin avantajlarına değindikleri ortaya çıkmıştır.

Çalışma, öğrencilerin yazma ile düşünme arasındaki ilişkiyi fark etmelerini, okuduklarını daha iyi anlamalarını, basit konularda derinlemesine düşünmelerini, analiz etme, sıralama ve karşılaştırma becerilerini geliştirdiğini ortaya koymasından önemlidir. Kavramsal çerçevede ifade edilen ve örnek konuları ile bilişsel olarak önemleri belirtilen betimleyici, açıklayıcı, neden-sonuç, benzerlik-zıtlık, öyküleyici, süreç analizi paragrafları öğrencilerin sınıflama, sıralama, analiz, sentez, değerlendirme gibi birçok bilişsel beceriyi yazma aracılığı ile kullanmalarını sağlamıştır. Yazma becerilerinin geliştirilmesine ilişkin geliştirilen etkinliklerde bu bilişsel becerilerin dikkate alınmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Taşdelen (2004) yazma ile insanın, dünyanın edilgen bir nesnesi olmaktan çıktığını ve varoluşun bir anlam ifade etmeye başladığını, buna bağlı olarak dünyayı

yorumlama ve bir şekilde anlama gücünü bireylerin kendilerinde bulduğunu belirtir. Kaplan (1972: 9), kompozisyon çalışmalarının gayesinin, öğrencilere kendi duygu ve düşünce dünyalarına bir çekidüzen verme olarak açıklar. Çalışmamız sürecindeki uygulamalarda öğrencilerin yazma ile düşünme arasındaki sıkı ilişkiyi kavradıkları ve farklı paragraf türleri ile farklı biçimlerde bilişsel becerilerini kullanmaya başladıkları görülmüştür.

Düşüncelerimiz yazma aracılığıyla daha belirgin ve görünür kılınır. Güneş, (2007: 160) yazmayı bireylerin zihin yapısını düzenleyen işlemler olarak açıklar. Bu çalışmamızda, öğrencilerin zihin yapılarının farklı paragraf türlerinin yazımı aracılığıyla düzenlenmesine çalışılmıştır. Öğrencilerin bu bağlamda, yazma ile daha nitelikli düşündükleri, basit görünen konuların ayrıntılarını görebildikleri, analiz etme, sıralama, sınıflama, karşılaştırma becerilerini geliştirmeye başladıkları görülmüştür.

Tok (2012: 36), akademik yazmada metin düzeyine geçebilmek için paragraf biriminin anlaşılması ve buna bağlı olarak paragraf yapısının kavranması gerektiğini belirtmektedir. Bu çalışmada da düzyazının önemli bir anlatım birimi olan paragraflar aracılığıyla düşüncelerin ifade edilmesi, verilen konu ile ilgili özelliklerin fark edilmesi ve düşüncelerin bir plan içinde sıralanması uygulamalı bir şekilde ortaya konularak olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Aynı bağlamda, Erkul (2004: 141), iyi düzenlenmiş bir metinde her düşüncenin, olayın, durumun vb. ayrı paragraflarda yerleneceğini belirtir. Bu nedenle metin düzeyindeki çalışmaların verimli sonuçlar verilebilmesi paragraf düzeyindeki uygulamalı çalışmalara bağlıdır. Bu bakımdan paragraf birimlerinin üzerinde durulmasının gerekli olduğu söylenebilir.

5. Kaynaklar

- Al, U. (2012). Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'nin yayın ve atıf performansı. *Bilgi*, Sayı: 62. s. 1-20.
- Balcı A. (2011). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Baş, G. ve Şahin, C. (2012). İlköğretim öğrencilerinin okuma tutumları, yazma eğilimleri ile Türkçe dersindeki akademik başarıları arasındaki ilişki. *Turkish Studies*, 7(3), 555 -572.
- Cemiloğlu, M. (2009). *Dil bilimi açısından Türkçe yazılı anlatım öğretimi ve anlatım teknikleri*. Bursa: Alfa Aktüel.
- Coşkun, E. (2011). Yazma eğitiminde aşamalı gelişim. M. Özbay içinde, *Yazma Eğitimi* (s. 54). Ankara: Pegem Akademi.
- Çetin İ. ve Can R. (2012). Ortaöğretim Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarının Düşünceyi Geliştirme Teknikleri Bakımından Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, Cilt 13, Sayı 1, Sayfa 259-277.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Şener (2010), *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*, 1. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Ege, P. (2005). Çocuklarda okuryazarlık gelişimi. Topbaş, S.S. (Ed.), *Dil ve kavram gelişimi* (140-144). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Erdoğan, Ö. (2009). İlköğretim birinci sınıf öğrencilerinin fonolojik farkındalık becerileri ile okuma ve yazma becerileri arasındaki ilişki. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Erkul, R. (2004). *Cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Goodman, K. ve Goodman, Y. (1983). Reading and writing relationships: Pragmatic functions. *Language Arts*, 60(5), 590-599.

- Ferrance, E. (2000). *Themes in education. Action research. LAB. A program of the Education Alliance. Northeast and Islands Regional* : Educational Laboratory at Brown University.
- Fulwiler, T. (2002). *College writing a personal approach to academic writing*. Portsmouth: Boynton/Cook Publishers Heinemann.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayın.
- Kaplan, M. (1972). Kompozisyon. *Hisar*, S. 101, s. 9.
- Kuzu, A. (2009). Öğretmen yetiştirme ve mesleki gelişimde eylem araştırması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 425-433.
- Maarif Vekaleti (1926). İlk mektepler müfredat programı. İstanbul: Milli Martbaa.
- MEB, (2006). İlköğretim Türkçe dersi (6,7,8. sınıflar) öğretim programı. Ankara.
- MEB, (2012). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu yazarlık ve yazma becerileri dersi (5,6,7 ve 8. Sınıflar) öğretim programı. Ankara.
- MEB, (2011). Dil ve anlatım dersi 9, 10, 11 ve 12. sınıflar öğretim programı. Ankara.
- Mills, G. E. (2003). *Action research: a guide for the teacher researcher (2nd ed.)*. New Jersey: Merrill Prentice Hall.
- Özbay M. (2000). İlköğretim okulu öğrencilerinin yazılı anlatım becerileri-Alan Araştırması-Ankara.
- Raimes, A. (1983). *Techniques in teaching writing*. New York: Oxford University Press.
- Sönmez, V. ve Alacapınar F. G. (2011). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tağa T. ve Ünlü S. (2013). Yazma eğitiminde karşılaşılan sorunlar üzerine bir inceleme. *Turkish Studies*, Volume 8/8, Summer 2013, p. 1285-1299.
- Taşdelen V. (2004). Yazma eylemi: varoluşun kendine dönüşü. *Hece Dergisi*, Haziran-Temmuz-Ağustos, Sayı: 90,91,92. s. 312-325.
- Tekşan, K. (2001). *Yazılı anlatım geliştirmede ön hazırlığın etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Temur, T. (2001). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatım beceri düzeyleri ile okul başarıları arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Tüzel S. (2012). *“İlköğretim ikinci kademe Türkçe derslerinde medya okuryazarlığı bir eylem araştırması”* Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Tüzel S. ve Tok M. (2013). Öğretmen adaylarının dijital yazma deneyimlerinin incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Eylül, Yıl 6, Sayı XV, ss. 577-596.
- Tok, M. (2012). *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Akademik Yazma Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Uygulamalı Bir Çalışma*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Tok M. ve Ünlü S. (2014). Yazma becerisi sorunlarının ilkökul, ortaokul ve lise öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(50), 73-95.
- Ülper H. ve Uzun L. (2009). Bilişsel süreç modeline göre hazırlanan yazma öğretimi izlencesinin öğrenci başarısına etkisi. *Education Online*, 8(3), 651-665.
- Yalçın A. (2002). *Türkçe öğretimi yöntemleri yeni yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldız, C. vd. (2010). *Yeni öğretim programına göre kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: *There is a close relationship between writing and thinking. Most of the time when individuals feel the intensity of feelings and thoughts it can be seen that they get their pencils. Or the emerging possibility to produce different ideas while writing is a sign of the intimate relationship between thinking and writing. Therefore, the close (intimate) relationship between writing and thinking of writing raises the value of writing in language courses (Raimes, 1983: 3). It is possible to establish a link between written works and development proportions of a country. When looked at our country's scientific publications performance, it can be clearly seen it has remained far below the European countries. In the scientific publication and citation rankings done together with the European Union countries, Turkey is located in the group of the countries where publication and citation rankings are low (Al, 2012). At the basic level to be a student who is literate is possible through explaining an event and thought at the level of sentence, paragraph and text in a consistent manner. Students are expected to create texts in different types of quality which describe thoughts effectively and in a planned way together with functional texts mobilizing their imaginations. At the university level, students should also be able to create more academic texts (Coşkun, 2011: 45). Writing skills is a multifaceted and complex area consisting of many cognitive processes. It is not possible to say that teaching writing skills is in accordance with learners' education levels studying at primary, secondary and high schools in our country. One of these problems is that learners are not instructed in the paragraph level. In this study, it was aimed to reveal the contributions to the cognitive skills of students through teaching different types of paragraphs that are included in the literature.*

Method: *This study was designed as an action research. This design was selected for the reason that the actual school or in the classroom teaching or actions to understand the quality and to enhance the research process and pre-planned, organized and other interested people can be shared with a research type was defined as an action research (Johnson, 2003: 1; actin. Kuzu, 2009: 426). In the study paragraph-level problems of undergraduate students have been identified, an action plan related to the teaching of paragraphs have been developed, applied, and the data are thematized. This research group of this study was at faculty of Education Department of Turkish Education 1st grade that consist of 36 students studying in a class. In the course of Written Expression II, writing studies that were about the types of paragraphs was carried out 14 weeks. Studying group which was composed of 19 girls, 17 boys have been recognized as key participants who continued their courses regularly. Ferrance (2000: 9) was revealed the planning process of the action research as a data collection, data interpretation, perform the application based on the processed data, analyzing the results and the next step (if necessary). For the purpose of the research and the nature of the action research, multiple data collection tool was used. In action research it is aimed to support data in different times and places by themselves (Kuzu, 2009: 428). In this study, five data collection tools were used which consist of focus group interviews with students, interviews with the lecturers, writings of the students, worksheets of the students, daily basis of students and researchers. The content analysis technique was used in the data analysis. Balcı (2011: 229) was revealed that content analysis is the process of what people say and write by clear instructions coded according to quantify and quantity. In the study, the resulting data was classified, categorized for the reason of presenting the relationships between them. Data which was related to the categories have been transferred directly. It was aimed to increase the reliability of the study by using different data collection tools.*

Results: *In the focus group interviews conducted prior to applications, it was revealed that the students did not get an education at the paragraph level in their previous educational lives and qualitative paragraph analyzes was not carried out and consequently they came to university level without knowing paragraph structure. When the implementation process of the action plan organized based on the needs of students' opinions was examined, it was revealed that the themes which are paragraph-level educational provision, adoption of process-based writing approach, and writing in electronic environment, analyzing the writing in the classroom environment and associating the writing topics with life came to the fore. The present study is important in that it sets forth the realization of the relationship between writing and thinking, better understanding what is read, thinking simple topics in depth, analyzing, sorting and comparison skills. With this instruction performed on the types of paragraph writing, a positive attitude towards writing has reflected to their diaries.*

Discussion and Conclusion: *In this study, which aims at mobilizing cognitive skills through different types of paragraphs, it was revealed that the participant group did not get an education at the paragraph level in their previous educational lives and qualitative paragraph analyzes was not carried out and consequently they came to university level without knowing paragraph structure. In the Works of Tağa ve Ünlü (2013), the thing that not providing the learners with qualitative texts samples related to text types has been introduced as one of the major problems. The data obtained as quantitatively in this study which is designed in the form of action research support each other with the data aforementioned. The present study is important in that it sets forth the realization of the relationship between writing and thinking, better understanding what is read, thinking in depth in simple topics, analyzing, sorting and comparison skills. The descriptive, explanatory, cause-effect, similarity-contrast, narrative, process analysis paragraphs which were expressed in the conceptual framework provided the learners with using cognitive skills through writing. Related to the activities developed in order for the development of writing skills, the necessity of taking into consideration the cognitive skills has emerged. One of the results in the study is the effect of writing over reading comprehension in a positive direction. In many sources (Head and Falcon, 2012; Erdogan, 2009; Tekşan, 2001; Goodman and Goodman, 1983), the relationship between reading and writing habits, however, in this present research study apart from the others the effect of writing skills over the comprehension of what is read. Working applications were carried out according to the process based writing approach. The research studies of Ülper and Uzun'un (2009) revealed that the activities prepared according to cognitive processed based approaches had more fruitful results than the traditional studies.*